Ders Bilgi Formu

Ders Adı	Kodu	Yerel Kredi	AKTS	Ders (saat/hafta)	Uygulama (saat/hafta)	Laboratuar (saat/hafta)
Sözbilimsel Yapı Kuramı ve Metin Çözümlemeleri	TRO4532	3	3	3	0	0

Önkoşullar	Yok

Yarıyıl	Bahar

Dersin Dili	Türkçe
Dersin Seviyesi	Lisans Seviyesi
Ders Kategorisi	Uzmanlık/Alan Dersleri
Dersin Veriliş Şekli	Yüz yüze

Dersi Sunan Akademik Birim	Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
Dersin Koordinatörü	Atanmamış
Dersi Veren(ler)	
Asistan(lar)ı	

Dersin Amacı	Bu dersin temel amacı, RYK'nin (Retorik Yapı Kuramı/Rhetorical Structure Theory) metinlerin plan/hazırlık ve geliştirme aşamalarındaki organizasyon süreçlerini yönetme işlevi bulunduğunu kanıtlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, metin organizasyonuna etkisi olan düzenlemeleri göstermesi ve metindilbilim alanında (yakın dönemlerde) kullanılmaya başlanan model olması nedeniyle, Mann ve Thompson'ın "Retorik Yapı Kuramı Yaklaşımı" dersin kuramsal yönelimini oluşturmaktadır. Bu amaca uygun olarak derste öğretici tasarıma özgü metinlerin plan/hazırlık süreçlerinde karşılaşılan konu değeri, konusal farklılık ve benzerlik gibi özelliklerin bütünü listelenerek RYK ilke ve kurallarının bu süreçlerdeki etkisi/katkısı belirlenmeye çalışılmaktadır. Söz konusu amaçlar çerçevesinde bu derste aşağıdaki sorular yanıtlanmaktadır: 1. Bir metindeki büyük ölçekli yapı (makro) bileşenlerinin belirlenmesinde RYK bilgilerinin olası bir rolü var mıdır? Böyle bir etki söz konusuysa gözlemlenen etki ne yöndedir? 2.Okuyucu, konu içeriği ve konu sürekliliği gibi birtakım etkenler aracılığıyla metindeki bilgilere ulaşır. Bir metnin en az çabayla okunup anlaşılabilmesi için RYK bileşenlerinin olası katkısı var mıdır? Varsa, bu katkının hiyerarşik düzeni nasıldır? 3. Öğretimsel amaca özgü metinlerde ne türden bilgi ya da eğilim hangi sıklıkla sunulmaktadır? 4. Söz konusu metinlerdeki bilgilerin metnin kapsamı içinde ya da dışında olduğunu belirleyen kısıtlamalar nelerdir? Bu vb. soruların cevaplarına ulaşmak amacıyla, aynı zamanda kuramın en önemli ve başlangıç sayıltısı olan 'metni birbiri ardına dizilmiş cümle(cik)lerden değil, ardışık cümlelerin odağında yer alan önermelerin bağıntılı doğası' çerçevesinde değerlendiren RYK'nin işlem yönergeleri gözden geçirilmektedir.
Dersin İçeriği	Metinden öğrenmenin yapı ve işlev kurgulu modelleri geleneksel olarak ders kitapları, öğretim kılavuzları ve yazılım dokümantasyonlarını oluşturan iki ana metin türüne, bilgilendirici metinler ve amacı bilgilendirmekten daha çok eğlendirme-dinlendirme olan öykü metinlerine odaklanır. Bu metinlerin kesin sınırlarını ve işlem benzerliklerini belirlemenin çoğu durumda imkânsız olduğu bildirilmekteyse de konuyla doğrudan ilgili araştırmalar, açıklayıcı metinlerin temel özelliğinin okuyucuyu bilgilendirmek, daha doğrusu okuyucu bir şeyler öğrenebilsin diye bilgiyi aktarmaktan ibaret olduğunu ortaya koymaktadır. Yine, ilgili literatür bağlamında tanımlanan öykü metinlerinin temel özelliğinin ise hikâye (öykü) anlatmaktan ibaret olduğu ve böylelikle okuyucunun hem eğlendirilebileceği hem de kişisel deneyimlerini farklı metin dünyaları çerçevesinde bir doğrulama sürecine dâhil

	edebileceği savunulmaktadır. Bu açılardan bu derste, öncelikle, metin organizasyonu ve metinden öğrenme kuramlarının genel bir taslağı betimlenmeye çalışılmaktadır. İlerleyen haftalarda ise çalışan bellek kapasitesindeki dil işleme, metinden öğrenme ve bireysel farklılıklarla doğrudan ilişkili bazı olguları açıklamak için metin üretimi, metin kavraması ve metinden çıkarım süreçleri bağlamında kullanımbilimsel bir düzleme karşılık gelebileceği düşünülen Retorik Yapı Kuramı bilgilerine yer verilmektedir. Dolayısıyla bu dersin temel amacı, öğretimsel amaca özgü ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sergilediği yapısal görünüm ve bu kapsamda söz konusu metinlerde R-ilişkilerin nasıl bir dağılım sergilediğidir? Bu nedenle derste, RYK çerçevesinde öngörülen sözbilimsel şemaların Türkçe metinler açısından nasıl belirlenebileceğinin yanı sıra, bu metin yapılarının sergilediği görünümün R-ilişkilerden hangisi ya da hangilerinin ortaya çıkacağını ne ölçüde etkileyebileceği sorusu cevaplandırılmaktadır. Bu soruyu cevaplayabilmek için, zihinsel sunumlaştırma stratejilerine kaynaklık eden bilgi yapısı, önerme ve imge dünyalarının tanıtımı ve metin/söylem dünyalarının zenginleştirilip yorumlanması süreçlerinde gerek kaynak girdisi gerekse çözümleme boyutları açısından kuramsal ve uygulamalı bilgiler sağlayabilecek yeterlikteki psikoloji biliminden (bilişsel psikoloji) gelen katkılara Tür kuramları çerçevesinde yer verilmektedir. Yine, biçim-işlev gibi üst kullanımsal metin hiyerarşisini belirginleştirmede R-ilişki setlerinin rolü ve metin türüne özgü görünümleri, RYK'ye ilişkin yaklaşımlar ve onun bağlantılı olduğu Anlambilimsel Model, Bilişsel Model, ve Odaklama Kuramı gibi modellerle ilişkisi kısaca açıklanmaktadır. Daha sonra dersin kuramsal çerçevesini oluşturan RYK'ye ilişkin temel kavramlar açıklanarak bu model ayrıntılarıyla tanıtılmaktadır. bu açılardan bu dersin kuramsal çerçevesi Mann ve Thompson tarafından geliştirilen RYK (Retorik Yapı Kuramı) olarak belirlenmiştir. Bu kuram çerçevesinde, Türkçe metinlerde yer alan sözbilimsel şemalar tanımlanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle bu derste, metin organizasyonu (hiyerarşik) araştırmalarının "Metindeki bölüm çeşitlerini, bölümlerin düzenlenmesini ve bütüncül bir metin oluşturmak için bağlandığı yolu açıklamasına ilave olarak herhangi bir metnin doğal bir tanımını da içermelidir" biçimindeki RYK'nin kuramsal çerçeve bilgilerini (Mann ve Thompson, 1987, s. 2) Türkçe metinler üzerinden sınamak önemli görülmektedir. Böylelikle, işlev özellikli hiyerarşik ilişkilerin açığa çıkartılıp bir tanım girdisi sağlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu derste, Türkçe metin türleri açısından sözbilimsel şemaların nasıl bir görünüm sergilediğinin yanında söz konusu şemaların metinlerde açığa çıkması beklenen tutarlılık örüntülerini belirlemedeki rolü de saptanmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda derste üzerinde durulan başlıca konulardan birisi de Metin/söylem dünyaları içerisinde R-yapıların değeri ve bunların tutarlılığı nasıl etkilediğidir. Dolayısıyla, R-yapıların metin/söylem dünyalarının çok yönlü yapısıyla bütünsel anlamda cümleler arası bir ilişki, yani tutarlılık ilişkisi sergilediği bilgisi dikkate alınmakta ve tutarlılığın birçok bilişsel etmenin oluşumunu da beraberinde getirdiği varsayılmaktadır. Nitekim insan zihninin işleyişine yönelik çalışmaların temel konusunu, dildeki böylesi çıktılar oluşturmaktadır (Özden, 2002). R-yapıların taşıdığı değerler, kullanıldıkları dilsel işlevler doğrultusunda sınıflandırılmakta ve dersin yukarıda belirtilen genel amaçları açısından şu sorular yanıtlanmaktadır: 1. Türkçe metinler aracılığıyla belirlenen R-yapıların (sözbilimsel şemalar) işlevlerini ve kullanım değerlerini saptamak; 2. Metinsel işlevlerine ve kullanımsal değerlerine göre saptanmış olan bu yapıların metnin bütünsel anlamına olan katkısını araştırmak; 3. Metnin gerek metin çözümleyicisi gerekse metinden öğrenme işlemine tabi öğrenciler tarafından okunup anlaşılmasında üstlendikleri rolleri incelemek.
Opsiyonel Program Bileşenleri	Yok

Ders Öğrenim Çıktıları	
1	RYK'ye ilişkin temel kavramlar hakkında bilgi edinir.
2	Sözbilimsel Yapıların Tarihçesi çerçevesinde kavramsal bilgi edinir.
3	Söylem taksonomisi bağlamında kavramsal bilgi edinir.
4	RYK ile ilgili olan yaklaşımları ve bağlantılı olduğu Anlambilimsel Model, Bilişsel Model, ve Odaklama Kuramı gibi modellerle olan ilişkisini kavrar.
5	Zihinsel sunumlaştırma stratejileri konusundaki araştırmalar hakkında bilgi edinir.

Haftalık Konular ve İlgili Ön Hazırlık Çalışmaları

Hafta	Konular	Ön Hazırlık
1	RYK'ye ilişkin temel kavramlar	Uzun, L. ve Huber E. (2002). Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler. Essen: Die Blaue Eule
2	Sözbilimsel Yapıların Tarihçesi	ders notları, önerilen kaynaklar.
3	Sözbilimsel Yapı Kuramı	Otero, J., León, J.A. and Graesser, A.C. (2002). The Psychology of Science Text Comprehension. LEA.
4	Bir Söylem Taksonomisine Doğru	(1) Schnotz, W. (1984). Comparative İnstructional Text Organization. In H Mandl Et Al. (Editors), Learning And Comprehension Of Text. London: Lawrence Erlbaum Associates. (2) Spilich, G.J., Vesonder, G.T., Chiesi, H. L. and Voss, J. F. (1979). Text processing of domain-related information for individuals with high and low domain knowledge. Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior, 18. 275-290.
5	RYK'ye ilişkin yaklaşımlar ve bağlantılı olduğu Anlambilimsel Model, Bilişsel Model, ve Odaklama Kuramı gibi modellerle ilişkisi	Heine, B.(1997). Cognitive Foundations of Grammar. Oxford: Oxford University Press.
6	zihinsel sunumlaştırma stratejileri	Çakır, Ö. (2001). Metinlerin sözbilim yapısının temel eğitim düzeyinde metin işlemleme süreçlerine etkisi. Eğitim ve Bilim, 26. 121.
7	bilgi yapısı	Ruhi, Ş. (1992). Yazılı öykü anlatımını düzenlemede tümce başında kullanılan bağlaçların işlevi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (3), 247-261.
8	Midterm 1	ders notları, önerilen kaynaklar.

9	önerme ve imge dünyalarının tanıtımı	(1) Bachelard, G. (2008). Uzamın Poetikası. (Çev., Alp Tümertekin). Istanbul: İthaki Yayınları. (2) Bronowski J. (1978). The origins of knowledge and imagination. New Haven: Yale University Press. (3) Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. Chicago and London: University of Chicago Press.
10	metin/söylem dünyalarının yorumlanması	Altunkaya, F. (1987). Cohesion in Turkish: A Survey of Cohesive Devices in Prose Literature. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2) Uzun, L. (2003). Orhon Yazıtları'nın Söylemsel Özelliklerine İlişkin Birkaç Gözlem. Mustafa Canpolat Armağanı. Haz., A. Ata ve M. Ölmez, Ankara: 2003, 261-280.
11	Öğrenci Sunumları	Ruhi, Ş. (1994). İlköğretim Öğrenci Kompozisyonlarındaki Bağdaşıklık Sorunları. Çağdaş Türk Dili, (77-78), Temmuz-Ağustos, 1994, 24-26.
12	Öğrenci Sunumları	ders notları, önerilen kaynaklar.
13	Öğrenci Sunumları	ders notları, önerilen kaynaklar.
14	Genel Değerlendirme	ders notları, önerilen kaynaklar.
15	Final	ders notları, önerilen kaynaklar.

Değerlendirme Sistemi

Etkinlikler	**Sayı**	**Katkı Payı**
Devam/Katılım	48	10
Laboratuar		
Uygulama	2	10
Arazi Çalışması		
Derse Özgü Staj		
Küçük Sınavlar/Stüdyo Kritiği		
Ödev	1	10
Sunum/Jüri		
Projeler		
Seminer/Workshop		
Ara Sınavlar	1	30
Final	1	40
Dönem İçi Çalışmaların Başarı Notuna Katkısı		60
Final Sınavının Başarı Notuna Katkısı		40

TOPLAM	100

AKTS İşyükü Tablosu

Etkinlikler	**Sayı**	**Süresi (Saat)**	**Toplam İşyükü**
Ders Saati	16	3	48
Laboratuar			
Uygulama	16	2	32
Arazi Çalışması			
Sınıf Dışı Ders Çalışması			
Derse Özgü Staj			
Ödev	1	10	10
Küçük Sınavlar/Stüdyo Kritiği			
Projeler			
Sunum / Seminer			
Ara Sınavlar (Sınav Süresi + Sınav Hazırlık Süresi)	1	6	6
Final (Sınav Süresi + Sınav Hazırlık Süresi)	1	8	8
		Toplam İşyükü	104
		Toplam İşyükü / 30(s)	3.47
		AKTS Kredisi	3

Diğer Notlar	Yok